

Lietuvių totoriai

Nr.4(87)

2005 m. liepos-rugpjūčio mėn.

Lietuvos totorių laikraštis

„Litwa tatarlary“

Leidžiamas nuo 1995 m sausio mėn.

ISSN 1822-2072

KAZANĖS UŽKARIAVIMAS

Renatas GAINULINAS

Susijaudinę mes žengėme pirmą žingsnį savo istorinės tėvynės Kazanės žeme. Mes – 19 laimingųjų iš Lietuvos, atvykusių čia pagal Pasaulinio totorių kongreso (PTK) kultūrinių ryšių programą.

Po to, kai apsistojome ir papusryčiavome, buvome priimti Pasaulinio totorių kongreso vykdomajame komitete. Bendraujant su PTK pirmininko pavaduotoju R. Valiulinu vyravo gera ir džiaugsminga atmosfera. Jis domėjosi Lietuvos totorių bendruomenės gyvenimu. Interviu totorių radijui ir televizijai davė Visagino totorių bendruomenės pirmininkė Zilia Karimova ir šio straipsnio autorius Renatas Gainulinas. Mes papasakojome apie svarbiausius totorių bendruomenių Lietuvoje gyvenimo momentus, bendrus Kurban-Bairamus, vaikų mokslą ir sekmadienines mokyklas, apie meninę saviveiklą, susitikimus, apie savo laikraštį – „Lietuvos totoriai“ ir t.t.

Mums pateikta programa buvo labai turininga ir įdomi: įžymių Tatarstano sostinės vietų lankymas, ekskursija į Kazanės Kremlių ir kitur.

Visam gyvenimui atmintyje išliks architektūros perlo – mečetės Kul Šarif atidarymas, įvykęs liepos 20 dieną. Mečetės atstatymo darbai buvo pradėti 1996 metais Kazanės Kremliaus teritorijoje pagal firmos „Tatinvestgraždanprojekt“ architektų grupės projektą. Mečetė pavadinta imamo seido Kul Šarifo, dalyvavusio Kazanės gynyboje

1552 metais, garbei. Mečetės atidaryme dalyvavo žmonės iš daugelio musulmoniškų šalių. Svečiai puikiai įvertino islamo šventovės architektūrą. Mečetė Kul Šarif pripažinta penkta pasaulyje pagal grožį.

Vakare po ekskursijos į miestą ir senąją totorių slabadą, kur vykdomi dideli statybos darbai, mes lankėmės K. Tinčurino vardo teatre ir su malonumu žiūrėjome spektaklį „Sulaužyta apyrankė“. Vaidinimas sinchroniškai buvo verčiamas į rusų kalbą.

Kitą dieną mūsų laukė kelionė Volgos upe „Meteoru“ į senąją Volgos bulgarų sostinę – Didžiuosiuos Bulgarus. Kelionė truko pustrėčios valandos ir jos metu mes pamatėme visas Idel (taip su meile Volgą vadina totoriai) grožybes: nuo stačių jos krantų, iki beribių vandenų. Atvykę į Bulgara, esantį per 140 km nuo Kazanės, mes panardinome rankas į Volgos vandenį.

Išsilavinęs gidas mums pasakojo apie visas Bulgaro įžymias vietas: apžiūrėjome Chano mauzoliejų, mečetes, Juoduosius ir Baltuosius kambarius ir kt. vietas.

Šiuolaikiniai totoriai atiduoda pagarbos duoklę tyrinėjimams, archeologų radiniams, atskleidžiantiems mūsų protėvių (Nukelta į 2-ą psl.)

IVYKIAI, FAKTAI, KOMENTARAI

PREZIDENTŪROJE ĮVYKO PRIĖMIMAS

Liepos 6 dieną Vilniuje Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus Valstybės dienos (Karaliaus Mindaugo karūnavimo dienos) proga surengė priėmimą. Į šventę, vykusią prezidentūroje, buvo pakviesti Seimo ir Vyriausybės nariai, užsienio šalių diplomatai, visuomenės ir tautinių bendrijų atstovai. Lietuvos totoriams atstovavo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

ŽALGIRIO MŪŠIUI 595 METAI

1410 metų liepos 15 dieną prie Griunvaldo kaimo vyko grandiozinis mūšis, kuriame dalyvavo vienoje pusėje – vokiečių riteriai, siekę užkariauti lenkų ir baltų žemes, kitoje – lenkų ir lietuvių kariuomenė, palaikoma rusų ir čekų pulkų bei totorių raitelių. Mūšį laimėjo bendra lietuvių – lenkų kariuomenė. Lemiamą indėlį baigiamajame mūšio etape suvaidino totorių kavalerija. 595 metinių proga Žalgirio mūšio vietoje vyko inscenuotas pasirodymas, kuriame dalyvavo 8 tūkstančiai karių, karo draugijų narių iš įvairių šalių.

Tą dieną Žalgirio mūšio vietoje lankėsi Lietuvos televizijos filmavimo grupė, sukanti dokumentinį filmą apie Lietuvos totorius, taip pat Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas bei LTBS pirmininko pavaduotojas Alijus Aleksandrovičius.

Žinomas lenkų dailininkas Janas Maiteika šiam mūšiui XIX a. pabaigoje skyrė panoraminę drobę „Žalgirio mūšis“

SUSIRINKIMAI KAUNO

MEČETĖJE

Gera tradicija tapo rengti Kauno totorių susitikimus mečetėje poilsio dienomis, dažniausiai sekmadienį 14 valandą.

Su susirinkusiais tautiečiais apie islamo pagrindus kalba Kauno mečetės imamas Romas Jakubauskas. Aptarus aktualias bendruomenės gyvenimo problemas, visi norintys dalyvauja bendrame namaze.

Kul Šarif mečetės fone.

KAZANĖS UŽKARIAVIMAS

(Atkelta iš 1-o psl.)

Prie Pasimatymų laikrodžio.

Kazanėje Baumano gatvėje.

vių – Volgos bulgarų, 9 – 10 amžiuje sukūrusių pirmąją Europoje musulmonišką valstybę, kurioje klestėjo prekyba, amatai, žemės ūkis, mokslas ir kultūra, istoriją. Taip pat aplankėme Archeologijos muziejų, kuriame pamatėme neįkainojamus Volgos bulgarų aukštos kultūros įrodymus. Mus nustebino tai, kad 1732 – 34 metais tarp musulmonų šventyklų buvo pastatyta cerkvė.

Trečiąją – paskutinę dieną, aplankėme didžiojo totorių poeto, visiems žinomo „Tugan tel“, „Šurale“ autoriaus Gabdullos Tukajaus muziejų. Savo kūryba jis sustiprino mūsų tikėjimą, kad gimtoji totorių kalba – graži, melodinga literatūrinė kalba. Lankėmės kompozitoriaus S. Saıdaševo, sukūrusio puikias operas ir kitus muzikinius bei vokalinius kūrinius, muziejuje.

Mūsiaiškiai Rafikas Mažitovas ir Renatas Gainulinas Azimovo mečetėje.

Vėliau autobusu nuvažiavome pasižiūrėti B. Urmanče paveikslų ir skulptūrų.

Didelį išpūdį paliko įžymioji jo skulptūra legendiniam totorių poetui Musai Džaliliui

Kazanės panorama.

Senovinės mečetės minaretas Bulgare.

- eilėraščių rinkinio „Maobito sąsiuvinis“ autoriui, kurį jis parašė prieš mirties bausmę Maobito kalėjime.

Paskutiniu mūsų kelionės etapu tapo ekskursija pėsčiomis po pagrindinę Kazanėje Baumano gatvę. Mus nustebino tai, kad miesto architektai panaudojo visas technikos naujoves ir kultūrinę istorijos paveldą. Gatvę puošia iš bronzos nulietas carienės Jelizavetos karieta, pasakų, legendų herojai, veikia parduotuvės, jaukios kavinės ir restoranai.

Visi apsilankę Kazanėje džiaugėsi patirtais įspūdžiais. Buvo malonu patirti, kad mūsų istorinė Tėvynė savo

Giminaičiai, gyvenantieji Kazanėje, išlydi Renatą Gainuliną į tolimąją Lietuvą.

tūkstantmečio išvakarėse nepamiršo mūsų, myli ir vertina mus. Mes galėjome, kad negalime darbuotis Kazanėje kaip vietos totoriai ir kitų tautybių žmonės. Kazanė pakerėjo mus savo svetingumu, meile ir nenorėjo mūsų paleisti į antrąją tėvynę – Lietuvą.

MAKULAVIČIŲ GIMINĖS SUSITIKIMAS

Rugpjūčio 6 d. Raižių bendruomenės namuose įvyko Makulavičių giminės suėjimas. Ta proga Alytaus totorių bendruomenės pirmininkas Ipolitas Makulavičius padarė išsamų pranešimą apie Makulavičių giminės genealoginį medį.

Pirmas Makulavičių protėvis užfiksuotas Lietuvos kariuomenės sąrašuose 1567 metais. Tai buvo Milkamanas Raiževskis, Abdysio sūnus. Makulavičių pavardė atsirado nuo pravadės Makule, kuria buvo vadinamas šis protėvis. Tolimesnis giminės šakojimasis apima labai daug įvairių totoriškų giminių. Juk ne veltui sakoma, jog visi totoriai yra giminės. Tai pasakytina ne tik apie Lietuvos, bet kartu ir Baltarusijos bei Lenkijos totorius.

Rugpjūčio 6 d. susirinko Aleksandro ir Rozalijos Makulavičių šeimos palikuonys. Rozalija Bazaruskaitė-Makulavičienė (1860-1921 m.) ir Aleksandras Makulavičius (1853-1927 m.) gyveno Trakininkų kaime. Jie turėjo 9 vaikus: 4 sūnus (Silvestrą, Stepą, Jokūbą ir Motiejų) ir 5 dukras (Feliciją Bagdanavičienę, Marytę

Selimavičienę, Chalmą Krinickienę, Elžbietą Jasinskiene ir Emiliją Chaleckienę). Du sūnūs – Stepas ir Jokūbas išvyko į JAV 1910 metais. Šiuo metu ten gyvena gausūs jų palikuonys. Viena Stepo Makulavičiaus anūkė iš JAV, Rytų Konektikuto Valstybinio universiteto dėstytoja Rosemary Adams su vyru Gary dalyvavo šiame susitikime ir papasakojo apie Makulavičių palikuonis Amerikoje.

Susitikime dalyvavo beveik visų minėtų vaikų palikuonys. Susirinko daugiau kaip šimtas žmonių, kurie sunkiai sutilpo bendruomenės namuose.

Makulavičių giminės palikuonys yra Adas Jakubauskas – dabartinis Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas, Jonas Ridzvanavičius – buvęs šios sąjungos pirmininkas, Ipolitas Makulavičius – Alytaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkas, jo brolis Danielius – garsus verslininkas ir mecenatas, kiti garsūs šios giminės atstovai. Visi jie dalyvavo minėtame susitikime.

Giminės: Gary Adams, Andrė ir Tomas Makulavičiai, Jonas Ridzvanavičius ir Rosemary Adams.

Alytaus totorių bendruomenės pirmininkas Ipolitas Makulavičius pristato savo giminės genealoginį medį.

„LT“ informacija

E U R O I S L A M A S

"Gazeta wyborcza" 2004.07.16, žurnalisto D. Varšavskio pokalbis su Selimu Chazbijevičium.

Islame religiją reikia atskirti nuo valstybės, kaip kad tą padarė krikščionybė, - tvirtina imamas Selimas Chazbijevičius

D.V.: Pone imame, praeitų metų rudenį, gedulingai Varšuvos sinagogoje minint teroristinį išpuolį Stambulo sinagogoje, buvo perskaitytas Jūsų laiškas. Jame Tamsta paminėjote, jog musulmonų visuomenę grauzia terorizmo vėžys ir jį reikia reikalauti pagalbos kovojant su juo. Kodėl tai vėžys? Kodėl neteisūs Bin Ladenas ir jo dvasiniai rėmėjai, tvirtinantys, kad būtent tai sudaro islamą?

S.Ch.: Žudikai negali būti teisūs. Mąstyti, dalis musulmonų pakliuvo į baimės spąstus prieš Europą ir išgijo Europos kompleksą. Terorizmas tapo jiems europietiško elgesio antipodiniu atspindžiu, o kartu visi politiniai ir ideologiniai islamo judėjimai, gimę XX amžiuje, irgi yra tokie atspindžiai. Tiesa, jėgos elementai islamui buvo būdingi visuomet. Negaliu pasakyti, kodėl taip yra. Galėčiau tvirtinti: jie būdingi arabų tautos charakteriui, bet neturiu jokio noro užgauti tautą ar jos kultūrą, kuri susijusi su visų musulmonų kultūra ir kartu kai kuria prasme su mano kultūra. Tvirtinu – kai kuria prasme, kadangi tuo pat metu priklausau, ir gal net labiau, Europos kultūrai, esu euromusulmonas. Betgi islame visad buvo tokių kraštutinių. Pradedant nuo azrakitų sektos, kuri dar šimtmečiui nepaėjus po pranašo Muhhamado mirties žudė visus, kas nepripažino jų pažiūrų, ir ypač tuos musulmonus, kuriuos laikė netikrais. Gal tai amžiaus problema? Islamas juk jauniausias monoteizmas. Bet manau, kad iš tikro čia evoliucijos doktrinos trūkumas. Azrakizmo pasekėjai ir į juos panašūs – tai, be abejo, marginalai, bet islame, ypač viduramžiais, įstrigo natūrali teologijos plėtra.

D.V.: Kodėl islamas doktrinos pokyčių bijojo labiau nei krikščionybė ar judaizmas?

S.Ch.: Islame pokyčių šalininkai pralaimėjo. Judaizmo situacija šiuo atžvilgiu buvo savotiškai komfortinė, kadangi du tūkstantmečius jis neturėjo politinės valdžios. Krikščionybėje religija ėmė atskirti nuo valdžios taip pat gana anksti. O štai musulmoniškos valstybės liko islamiškos, teologija čia buvo politikos pagrindas ir kadangi valstybė rūpinosi savais interesais, ji perėmė religijos kontrolę. Islamas - tai religija ir kartu kultūrinė ir civilizacinė sistema, t.y. ji yra ideologija, o ideologija privalo modifikuotis. Ši procesą bandoma sulaikyti dirbtinai ir tai pasidarė panašu į tą situaciją, kai nešioji ankštus rūbus.

Selimas Chazbijevičius

D.V.: Ar terorizmo, įtvirtinimas islame yra anachronistinis?

S.Ch.: Dalinai taip. Aš manau, nors už tai buvau puolamas, kad musulmoniškoji civilizacija privalo plėtotis visai kitu būdu. Taip tvirtino Krymo totorius Ismailas Gasprinskis, didysis reformatorius, gyvenęs 1856-1914 m. XIX a. aštuntame dešimtmetyje jis leido žurnalą „Terdzuman“, totoriškai tai reiškia vertėją. Jo tikslas buvo vieną kultūrą išvesti į kitą. To žurnalo tikslas buvo priartinti to meto Europos civilizaciją prie Rytų. Tuomet „Terdzumen“ tapo labiausiai skaitomu Artimuosiuose Rytuose žurnalu, jis pasiekdavo Indiją, Persiją ir, aišku, Turkiją. Šis žurnalas kūrė visuomeninę nuomonę. Gasprinskio koncepcija surado savo šalininkų. Iš jos išaugo Atatiurko atlikta Turkijos reforma ir tos valstybės europeizacija.

D.V.: Bet juk visa tai atliko valstybė, o ne religija?

S.Ch.: Tai atliko islame išauklėti žmonės, kurie norėjo atskirti religiją nuo valstybės. Jų darbus reikia tęsti: islamas, sekdamas krikščionybė, turi giliai atsinaujinti. Su tokia koncepcija kovoja kraštutiniai ortodoksai, vadinami fundamentalistais. Jie stengiasi, kad valstybė taptų musulmoniška, nors dauguma mokslininkų abejoja, ar tokia valstybė, kokią jie šiandieną nori sukurti, galėtų kada nors egzistuoti. Aš pats šiuo metu žaviuosi turkų reformomis ir ypač jaunųjų turkų nūdieniu judėjimu.

D.V.: Bet už Turkijos ribų to niekur neįvyko. Negana to, ta musulmoniškos nuomonės šaka, kuri šiandieną garsiausia, į Tamstą žiūrėtų kaip į atsisakytoją, kapitulantą ar netgi plėšiką. Kiek tai, apie ką Tamsta kalbate, yra reprezentatyvu nūdienėje islamiškoje opinijoje?

S.Ch.: Be jokios abejonės, musulmonų „modernistų“, permainingų šalininkų, šiuo metu yra mažuma. Ir iš tikro jie yra mažiau girdimi. Jų pažiūras remia dauguma lenkų totorių. Pasaulyje, neabejoju, taip galvoja Turkijos elitas ir, manau, žymi Irano elito dalis, kuriai jų dabartinis režimas yra primestas. Jei dabartinis režimas sprogtų, Iranas labai greitai europeizuotųsi. Manau, jog panašus procesas jau prasidėjo Pakistane, nors nėra tęsiamas. Tas pats vyksta Malaizijoje, nekaltant apie europiečių musulmonus. Musulmonai iki šiol dar nespėjo išlavinti atitinkamo elito. Tokį elitą ugdo Rusijos musulmonai, nors juos gerokai apnaikino bolševizmas. Dar carinėje Rusijoje atsirado jauna totorių inteligentija, kuri buvo išžudyta. XX a. musulmonai neturėjo savo politinių vadovų. Ypač šiuo požiūriu tragiška yra arabų padėtis.

D.V.: Ar čia kokį nors vaidmenį suvaidino bosnių islamas? Ar bosnių žudynės turėjo įtakos Europos įvaizdžium musulmonų akyse?

S.Ch.: Be abejo, bosniai musulmonai į Europą šiandieną žiūri nepatikliai. Turiu ten giminių. Nepasirinko politinio prieglobsčio Turkijoje ar arabų šalyse, o gyvena Danijoje ir ten integruojasi. Nepaisant nieko pasirinko europietišką kultūrą.

Įžvelgiu islamo atsinaujinimą europeizacijoje. Aišku, ne hamburgeriuose ir coka-coloje, o mokymo sistemoje, kuri turi galimybes sukurti visiškai naują intelektualinį elitą. Šis Europos atžvilgiu neturės kompleksų ir bus partneriškas su ja, kaip tai yra, pvz., Japonijoje. O šiuo metu partnerystės nėra, vyksta kova, neapykanta sujungta su kompleksu.

D.V.: Islamo vidinę specifiką, apie kurią Tamsta šnekėjote, papildoma šimtmetį trunkantis politinis konfliktas Izraelyje/Palestinoje.

S.Ch.: Manau, šiuo atveju tik abiejų pusių jaunoji karta turi šansą ką nors padaryti. Tos tautos kažkaip turi koegzistuoti. Be abejo, turi būti sukurta Palestinos valstybė, nors nežinau, ar tai nebūtų dirbtinai sukurtas darinys. Tokia valstybė privalėtų gyventi iš naftos šalių dotacijos, nes jokių natūralių išteklių ten nėra. Arafatas perėjo tiek metamorfozių, jog jau neatrodo, kad jis gali atstovauti vienai pusei. Jis savo veiklą pradėjo brolių musulmonų organizacijoje, po to buvo marksistas, po to vėl deklaravo save kaip musulmoną ir dar pakeliui buvo socialistas. Arafatas per ilgai valdė. Manau, dabar į valdžią atėjo jaunesni, veržlesni, labiau išsilavinę.

D.V.: Neseniai Tamsta grįžote iš Izraelio. Kokie įspūdžiai?

S.Ch.: Pozityvūs. Tiesiog tai gerai

organizuotas kraštas. Matyti, jog žydai rūpinasi šiuo kraštu, myli jį nesuinteresuotai. Įeinant į parduotuvę, kavinę ar pašta, visur stovi užtvara, reikia rodyti, ką neši su savim. Atmosfera artima karinei, žmonės gatvėse vaikšto su ginklais. Kartu į akis krenta labai ryški takoskyra tarp abiejų bendruomenių: Jeruzalėje žydų rajonuose nematyti arabų, o žydai savo ruožtu praktiškai neina į arabų gyvenamuosius rajonus.

D.V.: Ar sutiktumei Tamsta su kompromisu šventų vietų atžvilgiu?

S.Ch.: Manau, kad galima rasti bendrą sprendimą. Tereikia tik abipusės geros valios ir neprileisti prie šio proceso ekstremistų. O šiuo metu mačiau žydų aukšinę menorą, paruoštą įnešti į šventovę, kuri turėtų atsirasti ant Šventos Kalvos, kur šiandieną yra Al Aksos mečetė ir Uolos Kopula. O juk Abraomas ir Saliamonas taip pat gerbiami musulmonų kaip Ibrahimas ir Suleimanas.

D.V.: Lenkijos musulmonų religinė sąjunga musulmonų pasaulyje turi gan netipišką įvaizdį dėl konflikto, susijusio su muftijaus Jokūbo Šynkievičiaus pasisakymu.

S.Ch.: 1932 m. muftijus J.Šynkievičius dalyvavo Jeruzalėje pasaulio musulmonų kongrese. Savo interviu, duotame vienam iš žydų laikraščių, jis pasakė, jog žydai turi teisę sukurti savo valstybę Palestinoje. Jis buvo plačių pažiūrų žmogus.

D.V.: Kaip tai buvo priimta?

S.Ch.: Labai blogai. Tuometinis Palestinos musulmonų vadovas Hadž al Husseinas turėjo jam pretenzijų dėl šio pasisakymo. Bet Lenkijos totoriai, Lenkijos musulmonai niekad nebuvo nusiteikę antižydiškai.

D.V.: Ar tai turėjo įtakos kitų musulmonų požiūriui į Lenkijos totorius?

S.Ch.: Galėjo būti, nors prieš II pasaulinį karą visas žydų-palestiniečių konfliktas nebuvo taip išgarsintas ir todėl muftijaus Jokūbo Šynkievičiaus pasisakymas netapo didele seansacija. O po karo pas mus susidarė visai kita situacija, kadangi Lenkijoje mes buvome mažytė tautinė mažuma, atkirsta nuo įtakos sferų ir kontaktų. Muftijus Šynkievičius bėgo nuo Raudonosios Armijos, išvyko į Egiptą, o po to į JAV, kur ir mirė.

D.V.: Tikriausiai ir su muftijum, ir su Tamsta dėl Izraelio/Palestinos problemos, o ir dėl jokios kitos nesutiktų iš Lenkijos deportuotas Poznanės imamas Ammaras?

S.Ch.: Pageidaučiau, kad niekur su juo nebūčiau tapatinamas. Su tokiais žmonėmis mes nieko bendro neturime.

D.V.: Kodėl?

S.Ch.: Taip kaip lenkas katalikas skiriasi nuo airio ar ispano kataliko, taip ir lenkų totorius dėl kultūros, tradicijų, išsiauklėjimo skirtumo nepanašus į musul-

moną iš Jemeno. Bendri yra religijos pagrindai, bet jie nėra tiek visaapimantys, kad čia galima būtų dėti lygybės ženklą. To pono mąstymo būdas man svetimas, ir viluosi, kad toks liks, nepaisant to, jog maldų metu atliekame tuos pačius ritualinius gestus. Be to, minėtas asmuo nebuvo dvasininkas, nors taip rašė laikraščiai. Islame dvasininkų nėra. Poznaneje yra musulmonų parapija, ir jis ten vedė pamaldas, o tai galėjo atlikti ir bet kas kitas. Mūsų imamai šiuo atveju neprimena kunigų, o greičiau rabinus. Skaičiau interviu su šiuo ponu laikraštyje „Dziennik Bałtycki“ - tai buvo siaubinga. Jo islamo interpretacija - tai populizmas su socializmo elementais ir didele totalitarizmo doze. Nenorėčiau gyventi šalyje, kurią valdytų žmonės su tokiomis pažiūromis.

D.V.: Ar Lenkijos valdžios, viešosios nuomonės reakcijoje į tą istoriją Tamsta išvelgiate rasizmo, diskriminacijos pasireiškimų?

S.Ch.: Ne. Aš pats jį deportuočiau. Lenkijos valdžia reagavo šioje situacijoje geriausiai, kol dar nebuvo įvykę ko nors blogesnio. Tarp arabų studentų Lenkijoje dar yra bent pora piliečių, su kuriais vertėtų taip pat pasielgti.

D.V.: Tamstos tvirtinimai rodo Lenkijos islamo, Lenkijos totorių islamo specifiką.

S.Ch.: Islamui Lenkijoje atstovauja ne vien totoriai: dar yra arabų jaunimas, kaip ponas Ammaras, ir konvertitai, dažnai ypač radikalūs. Nedaug turime su jais bendro. Lenkijos totoriai - tai etninė grupė, kuri gyvena Žečpospolitės teritorijoje jau per šešis šimtus metų. Atvyko į ją daug maž XIV a. antroje pusėje. Turka Osmanai ir Krymo totoriai mus gėdijo, kad kovojame Karūnos armijoje prieš savus

giminiečius. Jie atsakinėjo: nei Dievas, nei Pranašas neįsakė mums pulti lenkų ir lietuvių ir mes su jumis kariaujame kaip su banditais, o ne kaip su tos pačios religijos asmenimis. Tą patį galima sakyti ir apie šiuos laikus.

D.V.: Lokalios organizacijos Ekosan kvietimu birželio 14 konferencijoje kalbėsime su lenkų musulmonais, žydais ir katalikais. Ar tokio dialogo tęsinys galimas Lenkijoje ir už jos ribų?

S.Ch.: Manau, kad bus daug priešingų, bet toks dialogas turi būti tęsiamas. Mokykimės iš paneuropinio judėjimo pavyzdžių. Prieš 50 metų buvo manoma, kad jo entuziastai yra nenormalūs, o šiandieną turime suvienytą Europą. Turiu viltį, kad kažkas panašaus įvyks ir su mūsų dialogu. Tai veda prie mūsų savigarbos vienas kito atžvilgiu, taikios koegzistencijos, mokymosi vienas iš kito.

Vertė Romualdas Makaveckas

Pastaba.

Selimas Chazbijevičius - Varmijos-Mozūrų universiteto profesorius. Baigė polonistiką Gdansko universitete, doktoratą gynė Poznanės Adomo Mickevičiaus universiteto Visuomeninių mokslų fakultete. Yra poezijos ir esė knygų autorius Lenkijos ir Lietuvos totorių tema. Lenkijos rašytojų sąjungos narys, 1986-91 ketvirtinio leidinio „Zycie muslimanski“ vyr. redaktorius. Nuo 1991 almanacho „Rochnik tatarow polskich“ vyriausiasis redaktorius. Organizavo kultūros-švietimo organizaciją „Lenkijos totorių sąjunga“, yra jos pirmininkas. Iki 2003 m. buvo Gdansko musulmonų parapijos imamas. Bendros katalikų ir musulmonų tarybos bendrapirmininkis.

Keletas prisiminimų apie Bazorų kaimą

Motiejus BAZARAUSKAS

Alytaus apskrities Butrimonių valsčiuje buvo Bazorų kaimas, kur gyveno beveik vien totoriai, nors buvo keletas lenkų namų. Dabar tas kaimas išnyko, nes tarybiniais laikais jį pavertė kolektyviniais sodais. Atgavus nepriklausomybę, anksčiau turėtų žemių niekas negražino. Dabar Bazoruose gyvena trys šeimos, tik viena iš jų – totorių. Tai Motiejaus Janušausko šeima, kurioje yra du sūnūs.

Prieš karą Bazorų kaime gyveno 17 totorių šeimų, beveik visi iš jų buvo vien Bazarauskai, kiti – Janušauskai ir Bagdavičiai.

Anksčiau ten buvo mečetė, kuri audros metu sudegė nuo perkūnijos. Kada tai atsitiko, aš nežinau, nes apie gaisrą sužinojau iš savo tėvų, o jų jau seniai nėra tarp gyvųjų. Iš jos liko tik vieta, kuri vadinosi „Mauger“, ten sėdėdavo

molna maldos metu. Kaime taip pat buvo kapinės, kurios išliko iki šių dienų.

Bazorų kapinėse yra simbolinis buvusio carinės Rusijos generolo Ipolito Janušausko, per Pirmąjį pasaulinį karą žuvusio ir palaidoto Poltavoje, kapas. Šio kaimo kapinėse 1938 m. palaidotas Chalilis Janušauskas, carinės Rusijos armijos pulkininkas, vėliau Lietuvos Respublikos valdininkas, vienas iš Kauno mečetės statybos iniciatorių. Taip pat ten palaidotas Janušauskas Ipolitas, Aleksandro, – buvęs Smetonos laikų karininkas, kuris Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą buvo ištremtas į Sibirą kaip politinis nusikaltėlis. Išbuvęs ten 10 metų, po Stalino mirties grįžo į Lietuvą.

AISTROS DĖL VILNIAUS MEČETĖS STATYBOS NETYLA...

Galimas SITDYKOVAS

Rugpjūčio 23 dieną įvyko Vilniaus savivaldybės miesto plėtros departamento posėdis. Eilinį kartą buvo aptarta problema dėl mečetės statybos Vilniuje. Akivaizdu, jog priežastimi sušaukti posėdį tapo Vilniaus krašto totorių bendruomenės pirmininko Adomo Asanavičiaus reikalavimas kompensuoti Vilniaus mečetės techninio projekto išlaidas, kurį jis išsakė išvakarėse per televizijos „TV3“ žinias.

1995 metais sostinės savivaldybė musulmonams skyrė 1,8 ha žemės sklypą prestižiniame Vilniaus rajone – Lizdeikos gatvėje Antakalnyje. Tačiau jis netapo Vilniaus musulmonų nuosavybe, nes miesto bendruomenė laiku neužregistravo jo Registrų centre. Po dešimties metų šis sklypas buvo pripažintas valstybinės reikšmės mišku, paskelbtas rekreacine zona, šioje vietoje uždrausta vykdyti statybas.

Įvertinusi susidariusią situaciją savivaldybė nesutiko sukurti naujo detaliojo plano mečetės statybai Antakalnyje, bet kadangi jau atliktas planas buvo apmokėtas miesto musulmonų bendruomenės, buvo nuspręsta kompensuoti šias išlaidas. Reikalavimas kompensuoti išlaidas dėl mečetės techninio projekto kūrimo buvo atmestas. Savo sprendimą miesto valdžia motyvavo tuo, kad techninio projekto rengimas buvo pradėtas per anksti – dar nepatvirtinus mečetei skirto žemės sklypo detaliojo plano.

„Vilnius – daugiakultūris miestas,– sako meras Artūras Zuokas,– čia gyvena įvairių tautybių, religijų žmonės. Be abejonės, turi atsirasti vietos maldos namams, kurie patenkintų sostinės musulmonų poreikius“.

Šiomet musulmonams buvo pasiūlyti septyni sklypai mečetei statyti, bet, A. Asanavičiaus žodžiais, šie sklypai yra toli nuo centro – miesto pakraštyje. Jis įsitikinęs, kad reikia reikalauti žemės sklypo, kuris liko nuo senosios mečetės ir

kapinių, sugriautų 1968 metais.

Šis sklypas yra šalia Seimo ir kainuoja milžiniškus pinigus.

Anksčiau minėtoje „TV3“ laidoje A. Asanavičius užsiminė, kad, jeigu reikalas nebus išspręstas Lietuvoje, jis kreipsis į Strasbūrą ir reikalaus 14 mln. litų kompensacijos už sugriautą mečetę ir kapines.

Mažai tikėtina, kad šis sklypas bus gražintas, jei meras griežtai atsisakė svarstyti net žemės Antakalnyje klausimą. Laikas praėjo... Vaikydamasis gervę danguje, investuodamas didžiulius rėmėjo pinigus į techninį projektą, vienasmenis projekto iniciatorius ir vykdytojas A. Asanavičius pražiopsojo sklypo Antakalnyje registraciją.

Taip pat yra problemų dėl projektuojamos mečetės dydžio. Pagal skaičiavimus mečetė būtų didesnė nei Vilniaus Arkikatedra. Į penktadienio namazą Vilniaus totorių kultūros centro patalpose susirenka 40 – 50 musulmonų. Tiesa, daugiau maldai skirtame kambaryje ir netilptų. Į Arkikatedrą telpa 1000 žmonių ir švenčių dienomis ji būna perpildyta. Tai suprantama, kadangi 600–tūkstantiniame mieste daugiau nei 90 procentų gyventojų sudaro krikščionys. Taigi, jeigu mieste gyvena 3 tūkstančiai musulmonų, mečetė turi būti apskaičiuota 300 žmonių. Reikia atsižvelgti ir į tai, kad per didžiąsias šventes dauguma vietos musulmonų važiuoja į mečetes Raižiuose, Nemėžyje, Keturiasdešimt totorių kaime – į savo gimtąsias vietas, kur

Vis dėlto pagrindinė problema – ne žemės sklypas, mečetės dydis ar išlaidų kompensavimas. Mes jau ne kartą rašėme, aptarinėjome mečetės statybos klausimą Lietuvos sostinėje Vilniuje – vienoje iš nedaugelio Europos sostinių, likusių be musulmonų šventyklos.

Pagrindine problema lieka tai, kad per 15 nepriklausomos Lietuvos metų mečetės statyba vienasmeniškai užsiima Vilniaus totorių bendruomenės pirmininkas Adomas Asanavičius. Likusieji tik stebi iš šalies: neva, ne pagal Matą kepurė.

Nejučia prisimename V. Majakovskio žodžius: „Vienas, net ir labai svarbus žmogus, nepakels paprasto rasto“. O ką jau kalbėti apie mečetę?

Iki šiol nesudarytas organizacinis komitetas mečetei statyti, neatidaryta sąskaita banke rinkti lėšas. Viskuo užsiima vienas žmogus, jo manymu, visus pinigus turi skirti geras dėdulė iš už Juodosios jūros.

O Vilniaus musulmonai ką turi daryti?

Ogi nieko... Kalbama, kad Adomas nieko neprisileidžia... monopolizavo ar privatizavo... šį svarbų visiems totoriams reikalą – nesuprasi. Tokiu būdu sostinės musulmonams lieka ir toliau ramiai ir su viltimi laukti, kad vieną gražią popietę juos pažadins muedzino balsas iš naujos mečetės minareto, kviečiantis visus į bendrą penktadienio namazą.

Tik ar sulauks?

IVYKIAI, FAKTAI, KOMENTARAI

POKALBIŲ LAIDA APIE ISLAMĄ

2005 rugpjūčio 16 d. LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas ir Kauno mečetės imamams Romas Jakubauskas dalyvavo „Žinių radijo“ ryto pokalbių laidoje „Raktas“, kurią vedė apžvalgininkas Audrys Antanaitis. Joje taip pat dalyvavo Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentas Egdūnas Račius.

Laidoje buvo kalbėta apie Lietuvos totorius, musulmonus ir Islamą Lietuvoje. A. Antanaitis akcentavo, kad laidą sumanė norėdamas išsklaidyti mitus ir stereotipus apie musulmonus. Laidoje dalyvavę pašnekovai sutiko, kad panašių švietėjiško pobūdžio programų Lietuvos visuomenei reikia daugiau.

SACHMATŲ TURNYRAS KARALIAUS MINDAUGO KARŪNAVIMO DIENOS PROGA

Liepos 6 Kaune įvyko šachmatų turnyras Valstybės (Karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienai pažymėti. Turnyre dalyvavo miesto totorių bendruomenės nariai, patyrę šachmatininkai Jonas Ridzvanavičius, Romualdas Makaveckas, Danielius Makulavičius ir jaunasis šachmatininkas Albertas Mažiotovas. Tarp 50 turnyro dalyvių 17 vietą užėmė kandidatas į sporto meistrus Jonas Ridzvanavičius.

Летувос тоторяй

ПОКОРЕНИЕ КАЗАНИ

Ренат ГАЙНУЛИН

С трепетом и волнением от ожидаемой встречи ступили мы на землю своей исторической Родины – Казани. Мы – 19 счастливцев из Литвы, прибывшие сюда по программе культурных связей Всемирного Конгресса Татар (ВКТ).

После размещения в центре КМПО и завтрака нашу делегацию приняли в Исполкоме ВКТ. Атмосфера благодушная и радости общения царила во время встречи с первым заместителем председателя ВКТ Р.Валиулиным. Он интересовался жизнью татарской общины в Литве. Интервью для татарского радио и телевидения дали председатель общины Висагинаса Зилия Каримова и автор этих строк Ренат Гайнулин. Мы рассказали о наиболее важных моментах в жизни татарских общин Литвы, о совместно проведенных праздниках Курбан байрам, учебе детей в воскресных школах, о художественной самодеятельности, о встречах, о нашей газете «Летувос тоторяй» и многом другом.

Программа, которую нам представили, оказалась очень насыщенной и интересной: достопримечательности столицы Татарстана, посещение Казанского кремля и другие экскурсии.

На всю жизнь останется в памяти участие в открытии жемчужины архитектурного творчества мечети Кул Шариф, которое состоялось 20 июня. Возведение мечети началось в 1996 году на территории Казанского кремля по проекту авторской группы архитекторов фирмы «Татинвестгражданпроект». Названа в честь имама сеида Кул Шарифа, участвовавшего в защите Казани в 1552 году. На открытии мечети присутствовали гости из многих мусульманских стран, которые высоко оценили архитектурные достоинства мусульманского храма. Мечеть Кул Шариф уже признана пятой в мире по красоте и великолепию.

Вечером, после экскурсии по городу и Старо-татарской слободы, где ведутся большие строительные работы, мы побывали в театре им. К.Тинчурина

и посмотрели с удовольствием спектакль «Сломанный браслет» Сагди. Был обеспечен синхронный перевод на русский язык.

На следующий день нас ожидала поездка по Волге на «Метеоре» в древнюю столицу волжских булгар - Великие Булгары. Поездка длилась два с половиной часа и раскрыла все красоты Идель – так с любовью называют Волгу татары – от крутых берегов до широких ее, бескрайне просторных вод. Прибыв в Булгары, расположенные в 140 км от Казани, мы смочили свои руки в волжской воде.

Широко эрудированный экскурсовод рассказал нам обо всех знаменитых достопримечательностях Булгар. Мы осмотрели Ханскую усыпальницу, мечети, Черную и Белую палаты и многое другое.

Современные татары с любовью и уважением относятся к исследованиям, находкам и открытиям археологов, раскрывающих древнюю историю наших предков – волжских булгар, основавших первое в Европе мусульманское государство в 9-10 веках, в котором процветали торговля, ремесла, сельское хозяйство, наука и культура. Мы побывали в музее Археологии, где увидели бесценные материальные свидетельства высокой культуры волжских булгар.

Нас удивило, что в 1732-34 гг. здесь, посреди мусульманских храмов, была построена церковь.

В третий, завершающий день мы посетили музей великого татарского поэта Габдуллы Тукая – всем известного автора «Туган тел», «Шурале», который духовно укрепил в нас веру в том, что наш родной татарский язык - красивый, мелодичный, литературный язык; музей композитора С.Сайдашева, создавшего прекрасные оперы и другие музыкальные вокальные и инструментальные произведения.

Затем на автобусе мы поехали на просмотр картин и скульптурных изваяний Б.Урманче, известного по скульптуре Мусе Джалилю – легендарному татарскому поэту, автору

Мечеть Кул Шариф

стихов «Маобитская тетрадь», написанных в Маобитской тюрьме в ожидании смертной казни, осужденный за организацию антифашистской группы сопротивления в концлагере во время Второй мировой войны.

Последним этапом нашей программы стала пешеходная экскурсия по главной улице Казани – улице Баумана. Нас поразило, что архитекторы города использовали все достижения современной техники и культурное наследие истории. Улицу украшают вылитая из бронзы карета царицы Елизаветы, герои сказок и легенд, открыты шоп-маркеты, уютные кафе и рестораны.

Все участники поездки в Казань уезжали с радостными мыслями от увиденного и услышанного. Было приятно сознавать, что наша историческая Родина в канун тысячелетия столицы Казани не забыла нас, любит и ценит нас. Мы сожалели, что не можем принять участия в той большой работе, которую проводят в Казани татары и люди всех национальностей. Это она – Казань – покорила нас своим гостеприимством, любовью и не желала отпускать нас на вторую Родину – в Литву.

23 ... " ... " ...

В 1995 году самоуправление столицы выделило мусульманам участок земли в 1,8 гектара на улице Лиздейкос в Антакальнисе - престижном районе города. Однако, вследствие того, что мусульманская община города не зарегистрировала своевременно этот участок в "Центре регистров", он не стал собственностью общины. Через десять лет этот участок был признан в качестве государственного леса, объявлен рекреационной зоной, запрещено вести строительство.

Оценив создавшуюся ситуацию, самоуправление не пошло навстречу идее создания нового детального плана земельного участка в Антакальнисе, но, поскольку этот план был оплачен средствами мусульманской общины города, принято решение компенсировать эти средства.

Требование компенсировать издержки, вызванные созданием технического проекта мечети, было отвергнуто. Основанием для этого стало то обстоятельство, что подготовка технического проекта мечети была начата преждевременно - до утверждения детального плана участка земли для мечети.

"Вильнюс - это мультикультурный город, - говорит мэр Артурас Зуокас, - здесь живут люди разных национальностей, религий. Без сомнения, должно найтись место для молитвенного дома, который отвечал бы потребностям вильнюсских мусульман".

В этом году мусульманам было предложено семь участков земли для строительства мечети, но, по словам А.Асанавичюса, эти участки находятся далеко от центра, на окраинах города. Он убежден в том, что следует добиваться возврата участка земли, оставшегося от старой мечети и мусульманского кладбища, разрушенных в 1962 году. Этот участок находится рядом с Сеймом - Литовским парламентом и стоит огромных денег.

В упомянутой выше программе новостей ТВ-3, А.Асанавичюс заявил, что, если вопрос не будет решен в Литве, он обратится в Страсбург и потребует 14 млн. литов компенсации за разрушение старинной Вильнюсской мечети и кладбища.

Очень маловероятно, чтобы этот

участок вернули, если мэр наотрез отказался рассматривать вопрос даже об участке земли в Антакальнисе. Время ушло...Гоняясь за журавлем в небе, вкладывая большие деньги спонсора в технический проект мечети, сам инициатор и сам же исполнитель Адомас Асанавичюс прозевал регистрацию участка земли, выделенного в Антакальнисе.

Есть проблемы и с масштабами проекта мечети. По расчетам, мечеть может оказаться большей, чем Вильнюсская архикафедра. В молельную комнату Вильнюсского культурного центра татар приходят на пятничный намаз около 40-50 мусульман. Больше людей там, правда, и не поместится. Архикафедра вмещает 1000 человек и в праздники бывает переполненной. И это понятно, поскольку в 600 тысячном городе более 90 процентов населения составляют христиане.

Естественно, если в городе проживают около 3 тысяч мусульман, проект мечети должен быть рассчитан примерно на 300 человек. Следует учитывать также то, что на большие праздники большинство местных мусульман едут в мечети деревень Райжяй, Кятурядшишт тоторю (Сорок татар), поселка Нямежис - в свои родные места, где покоится прах предков.

Однако главная проблема не в участке земли, масштабах мечети и компенсациях издержек. Мы уже неоднократно писали, обсуждали тему строительства мечети в столице Литвы Вильнюсе, остающемся одним из немногих европейских столиц без мусульманского храма.

Главная проблема заключается в том, что за 15 лет независимости Литовского государства вопросом строительства мечети занимается практически один человек - председатель Вильнюсской общины татар Адомас Асанавичюс. Остальные только наблюдают со стороны и иронизируют, мол, "не по Сеньке шапка".

Невольно приходят на ум слова В.Маяковского: "Один, даже если очень важный, не поднимет простое пятивершковое бревно". А что говорить о мечети?

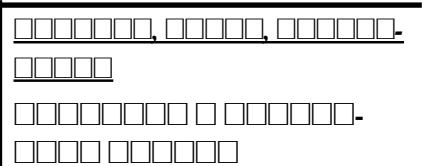
До сих пор не создан Организа-

ционный комитет по строительству мечети, не открыт счет в банке для сбора средств. Все должен организовать один человек, все деньги должен выделить один один добрый дядя Спонсор из-за Черного моря.

А мусульмане Вильнюса, Литвы что должны делать?

А ничего... Говорят, Адомас никого не подпускает..., монополизировал или приватизировал..., не поймешь. Таким образом, мусульманам столицы остается дальше спать спокойно с надеждой, что в один прекрасный полдень их разбудит голос муэдзина с минарета новой мечети, призывающий на общий пятничный намаз.

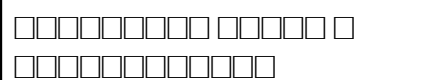
Вот только дождутся ли?

Стало хорошей традицией проводить собрания татар Каунаса в мечети по выходным дням, как правило в воскресенье, в 14 часов.

Перед собравшимися выступает с беседами об основах мусульманской религии имам Каунасской мечети Ромас Якубаускас. После беседы и обсуждения актуальных проблем в жизни общины все желающие участвуют в совместном намазе.

Важность этих собраний трудно переоценить, поскольку на пятничный намаз большинство работающих мусульман прийти не могут, а собрание в воскресный день дает возможность исполнить долг мусульманина вместе со своими единоверцами.

6 ...

□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ - 300 □□□□

В устье Невы 16 мая 1703 года начинается сооружение стратегической крепости “Санкт-Петербург”. Согласно указу Петра 1, на строительство прибывают тысячи рабочих людей, в том числе татары. После окончания строительства многие из них остались здесь жить. Все татары были мусульманами-суннитами.

Татары жили общинами: Казанская, Мишарская (Нижегородские и Пензенские), Касимовская. В 1869 году в Петербурге проживали 2000 татар, в 1910 - 7300, сейчас, по некоторым данным, - более 300 тысяч!

До революции татары были извозчиками, строителями, скорняками, ремесленниками, торговцами. Вся торговля с Персией, Китаем, Туркестаном была в руках у татар.

Татары служили офицерами, солдатами, матросами царской армии и флота. Были среди них генералы, полковники, дипломаты и депутаты. Татарский эскадрон входил в состав конвоя ее величества Екатерины Второй. В составе армии и флота представлялись вакансии мусульманским священнослужителям, мусульманам была дана возможность совершать намаз и все мусульманские обряды.

В 1882 году мусульмане Санкт-Петербурга обратились в Министерство

внутренних дел с просьбой о строительстве мечети. Лишь в 1906 году было получено разрешение на учреждение особого комитета по сбору средств для строительства мечети. Разрешение на приобретение земли царь Николай Второй подписал в Петергофе 3 июля 1907 года. Комитет приобрел землю на средства эмира Бухарского - за 312 тысяч рублей было приобретено 1150 кв. саженей. Был объявлен конкурс проектов мечети, в котором победил проект архитектора Н.Васильева, инженера С.Кричинского, выполненный под руководством академика архитектуры А.И. фон Гогена. Закладка мечети произошла 3 февраля 1910 года. Мечеть была открыта в 1913 году, отделка внутренних интерьеров продолжалась до 20-х годов. Высота минаретов - 48 метров, высота главного купола - 39 метров, длина храма 45 метров, ширина - 32 метра. Вместимость мечети - до 5 тысяч человек.

В 2004 году в Санкт-Петербурге были зарегистрированы два татарских общества, которые активно действуют: “Татарстан” (президент Р.Валиев) и “Нур- плюс” (председатель М.Зарипова).

Цели татарских обществ:

- изучение родного языка, культуры

- организация и проведение концертов, выставок, музыкальных, религиозных и литературных вечеров, знакомство татарских девушек и парней;

- изучение арабского и тюркских языков;

- издательская деятельность, выпуск мусульманской литературы, газеты “Алтын Урда”;

- развитие связей с Татарстаном, областями и регионами РФ, СНГ, в которых компактно проживают татары, с татарами стран Балтии, Финляндии, Польши, Германии и других зарубежных стран;

- правовая консультация и защита интересов татар-мусульман;

- предпринимательство.

Ежегодно организуется народный праздник “Сабантуй”. Клуб знакомств “Ханума” помогает землякам найти друг друга, помещая информацию на сайте www.Tatarlar.ru, проводит вечера знакомств для молодежи и людей старшего поколения.

Связаться с обществом “Татарстан” можно по адресу:

195426 Санкт-Петербург, а/я № 3,

по интернету: www.Tatarlar.ru,

tel/faks: **525 35 74,**

E-mail: TatarstanSpb@Rambler.ru

“ЛТ” информация

Аллах Акбар! Пусть эти строки
Дорогу ярко осветят.
Аллах Акбар! Длинные дороги.
Святы слова. И мудр аят.
У каждого пути – ухабы,
Ямища, грязь иль просто пыль...
Какие цели движут нами?
Ужели сказки или быль?
Близка ли цель? Молчит дорога.
Аллах Акбар, – твердят уста,
У всех дорог фатальность рока.
С тобой... Со всеми... и всегда...
Как долго мы уже в дороге,
Аллаху доверяя путь...
Со мной, с тобою, с ними –
с Богом! –
Упорно терпеливым будь.
О, небо! Ороси пустыню!
Так иссушают тонкий дух
Фанатики инфантилизма,
Апологеты мертвых душ!..
Я радуюсь, что жив друзьями –
Заветный и чудесный дар!
Аллах Акбар!.. Аллах Акбар!..

Фаяз ФАИЗОВ

13.02.2005 г.

и истории татарского народа.
Авторам Каталога посвящается
В связи с выпуском «Каталога арабскоалфавитных рукописей литовских татар»*

Я рад за культуру литовских татар,
Казанских татар и сибирских...
Коран Юзефовича, принятый в дар
(Подарен ему Чарторыйским),
Хранящийся бережно здесь в НМЛ**
Среди рукописных реликвий,
Немалую ценность имеет, имел
Всегда для культуры великой.
Наследия предков архивы хранят.
Описано все в Каталоге*.
Суры учтены за аятом аят –
Хорошей работы итоги.
За сей Каталог вы достойны наград,
Лежащий в ВУ*** на витрине.
Поздравить создателей искренне рад
Галину, Сигиту и Екатерину****.

Георгий ПОЧУЕВ

Май 2005 г.

*Издательство Вильнюсского Университета, 2005 г.

** НМЛ – Национальный музей Литвы

*** ВУ – Вильнюсский университет

**** Авторы «Каталога» Галина Мишкинене, Сигита Намавичюте, Екатерина Покровская

КОЛЫБЕЛЬНАЯ ПЕСНЯ

Баю-баю, подрастет,
В школу мой сынок пойдет.
Там научится всему,
Знать, ученым быть ему.

Ну-ка, глазки закрывай,
Поскорее засыпай!
Хватит слез, закрой глаза,
Плакать мальчикам нельзя!

Баю-баюшки-баю,
Сказку я тебе спою.
Буду у судьбы просить,
Чтоб тебе счастливым быть.

Глаз моих счастливый свет,
Мне тебе милее нет.
Нет желаннее мечты -
Лишь бы стал счастливым ты!

Габдулла ТУКАЙ

1909 г.

Leonas (Arslanas) Kričinskis

Leonas (pseudonimas Arslan-Bėjus, lenkų literatūroje - Murza Najmanski) Kričinskis (1887-1940) - teisininkas, istorikas, totorių visuomenės veikėjas.

Gimė vasario 25 d. Vilniuje, - Vilniaus gubernijos, kuri įėjo į caro imperijos sudėtį, centriniame mieste. Tėvas Konstantinas Kričinskis - caro armijos generolas. Motina - Marija Achmatovič. Brolis Olgierdas - teisininkas ir totorių visuomenės veikėjas. Kričinskių šeima kilusi iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės totorių didikų Naimanų giminės.

Mokytis gimnazijoje pradėjo Vilniuje, baigė Smolenske. 1911 m. apgynė diplomą Sankt Peterburgo universiteto Teisės fakultete. Tuo metu čia buvo nemaža musulmonų kolonija, tarp jų ir Lietuvos-Lenkijos totoriai. Kričinskis buvo tarp jų vienas iš aktyviausių. 1907-1910 m. jis organizavo Lenkijos musulmonų-totorių ratelį.

1912 m. Kričinskis apsigyveno Varšuvoje. Po metų čia buvo įsteigta Pagalbos neturtingiems musulmonams draugija. Kričinskio tėvas tapo tos Draugijos pirmininku, o jis pats - sekretoriumi. Tuo pat metu Kričinskis pradėjo ruošti „Bibliografinį darbą apie Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos ir Ukrainos totorius“, kuris buvo publikuotas 1917 m. Petrograde. Tai buvo nemaža brošiūra, į kurią buvo įtrauktos 239 knygų apie Lietuvos totorius ir 11 rankraščių pavadinimų. Joje autoriai buvo suklasifikuoti alfabeto tvarka ir pagal rubrikas - istorija, heraldika, statistika, etnografija ir pan. Tuo pat metu Kričinskis buvo Lenkijos, Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos totorių būrelio-unijos centro komiteto sekretorius. 1917 m. pabaigoje jis buvo išrinktas Petrogrado musulmonų klubo, jungiančio visas musulmoniškas organizacijas, pirmininku.

1918 m. pradžioje kartu su maždaug 1000 Lenkijos totorių Kričinskis atsидūrė

Kryme, o vėliau Azerbaidžane. Simferopolyje jis buvo miesto Tarybos narys, kandidatas į nacionalinį totorių suvažiavimą-kurultajų, Baku jis buvo Ministrų Tarybos kanceliarijos vadovas ir oficialių dokumentų redaktorius. Baku jis išleido „Rusijos nacionalinių pakraščiu politikos apybraižas“ (I d. „Apie Krymo totorių religinę priespaudą“ 1919 m., II - „Kova su Krymo totorių kultūra ir švietimu“ 1920 ir kartu su K.Sulkievičium „Dokumentai apie Rusijos politiką Užkaukazėje“, 1919 ir 1920, I ir II dalis).

1920 m. Kričinskis grįžo į Vilnių (1920-1939 m. Vilnius buvo Lenkijos valstybės sudėtyje), kur gavo teisėjo darbą. Nuo 1932 iki 1935 m. buvo Zamosčio apygardos Teismo pirmininkas, o po to ėjo tas pačias pareigas Gdynėje.

1928-1929 m. organizavo komitetą S.Dziadulevičiaus „Lenkijos totoriškų šeimų herbyno“ išleidimui. 1929 m. išrinktas

Lenkijos totorių Kultūros – švietimo draugijos Tarybos nariu. Vilniuje organizavo totorių kultūros muziejų, kurio rinkiniai dabar yra Lietuvos nacionaliniame muziejuje (jie buvo pasisavinti išformavus tarybiniais laikais muftijata).

1931 m. Kričinskis kaip Vilniaus musulmonų parapijos pirmininkas, įsteigė totorių nacionalinį archyvą ir tapo totorių bibliotekos vadovu.

L.Kričinskio iniciatyva 1932 m. Lenkijos totorių kultūros švietimo draugija išleido almanacho „Lenkijos totorių metraštis“ I tomą. Du kiti jo tomai išleisti 1935 ir 1938 metais. IV, jau paruoštą tomą, išleisti sutrukdė II pasaulinio karo pradžia.

Kričinskis, kaip almanacho „Lenkijos totorių metraštis“ vyr. redaktorius, didelį dėmesį skyrė mokslo tiriamiesiems darbams. Jo dėka istorikas S.Kričinskis 1938 m. išleido monografiją „Lietuvos totoriai“, kuri išversta ir į lietuvių kalbą.

„Totorių metraštyje“ L.Kričinskis pasiskelbė keletą savo darbų ir kai kurią statistinę ir dokumentinę medžiagą, susijusią su totoriais.

1932 m. Kričinskis išrenkamas Lenkijos kraštotyros draugijos nariu. Keliavo į Turkiją (1932) ir Maroką (1934). Tos kelionės praturtino jo publikacijas apie Lenkijos totorius. 1933 m. Kričinskis apdovanotas Aukso kryžiaus ordinu, o 1936 m. Lenkijos literatūros akademija jam įteikė akademinį Laurą vainiką.

L.Kričinskis parašė bibliografiją apie Lenkijos totorių istoriją ir išleido ją 1935 m. Zamoscyje. 1937 m. žurnale „Przegląd islamski“ pasirodė jo darbas, skirtas „Vilniaus mečetės istorijai“. Kričinskis rašė nemažai publicistinių straipsnių įvairiuose leidiniuose.

1939 m. rugsėjo mėn. jis buvo areštuotas gestapo ir tų metų gale (pagal kai kuriuos šaltinius 1940 m. pradžioje) kartu su 12 tūkstančių Gdynės ir Pamario Lenkijos inteligentų sušaudytas Piasnicos miške šalia Veiherovo.

Pagal interneto medžiagą straipsni

Čiulpan sako: Maskva - tai mano galimybių realizavimo vieta šiandieną. Tai vieta, kuri mane maitina, kur turiu įdomų darbą. Jei geresnes galimybes man suteiks koks nors kitas miestas, nedvejodama kelsiuos į ten. Kita vertus ji pareiškia, kad galbūt daug kam gyvenimas pagal sostinės bohemos taisyklės yra įdomus, bet ne jai. Ji baidosi netikrų, apgaulingų, melagingų santykių...

Chamatova pabrėžia, kad nelabai mėgsta Maskvą, kadangi ten nėra gimusi. Vaikystės, meilės jausmas liko Kazanėje, ten pasaulis buvo spalvotas, o Maskva jinai tik naudojasi. Pastaruoju metu Čiulpan gavo keletą pasiūlymų iš Holivudo, bet neskuba...renkasi.

Sutrumpino ir vertė R.Makaveckas

Zėrintis totoriškas krištolas

Šis nedidelis straipsnelis - tai Dmitrijaus Pivovarovo straipsnio, išspausdinto iliustruoto spalvoto žurnalo „Lider - Tatarstan“ 2005 m. 2 numeryje, santrumpa.

Čiulpan Chamatova šiuo metu tituluočiausia Rusijos teatro, kino ir televizijos aktorė, apdovanota prestižinėmis vyriausybiniėmis ir teatrinėmis premijomis. Jos aktorinio meistriškumo lygis ir atliktų vaidmenų diapazonas - nuo tragiškų iki groteskinių, lyrinių, - sulygino šią aktorę su žymiomis Rusijos teatro ir kino asmenybėmis.

Kazanės teatrinėje mokykloje per aktorinio meistriškumo egzaminą Čiulpan parodė etudą - kuprotą, mažytę senutę maitina duona tokį patį nevykėlį šunelį. Stebėję šią transformaciją pedagogai buvo sužavėti ir vienu balsu nusprendė, kad

toliau mokytis jai reikia ne Kazanėje.

Nesenai Chamatova gavo dar vieną Rusijos verslo sluoksnių įsteigtą „Kumir“ premiją. Kartu su ja tą premiją gavo Ina Čiurikova ir Eugenijus Mironovas. Už Katerinos vaidmenį A.Ostrovskio pjesėje „Audra“ Maskvos „Sovremenniko“ teatre Č.Chamatova apdovanota briliantine sage. Svarbiausi jos darbai kine - tai pagrindiniai vaidmenys kino filmuose „Kurčiųjų šalis“, „Šokėjo laikas“, „Tėtė mėnulietis“. Keletą puikių postmodernistinio stiliaus vaidmenų ji atliko Vokietijos filmuose „Tuvalu“, „Anglija“, „Gudbai Leninui“, „Reklamos karalius Viktoras Fogelis“. Šalia to - puikiai atlikti teatro vaidmenys vienos garsiausių Rusijos režisierių Galinos Volček spektakliuose „Trys draugai“, „Trys seserys“, „Anos Frank dienoraštis“, „Audra“.

*Istorijos puslapiai***AUKSO ORDA IR JOS VALDOVAI**

Straipsnis parengtas pagal Ravilio Amirchano knygą „Aukso Orda ir jos valdovai“, išleistą Kazanėje 2003 m. (Tesinys, pradžia Nr. 9–10(80–81), 11(82), 1(84), 2(85)).

Aukso Orda tampa savarankiška valstybe

Po chano Berke mirties į Aukso Ordos sostą atsisėdo Batu anūkas – Mengu–Timūras. Jo įsiviešpatavimo aplinkybės nežinomos. Dar iki Mengu–Timūro Aukso Orda tapo savarankiška valstybe, nors formaliai buvo pavaldi kaganui Chubilajui (Kubilajui). Naujasis chanas jau nepripažino Karakorumo valdžios ir netgi palaikė Chaidu (Ugedejaus anūką), kuris pretendavo į Didžiojo valdovo sostą. Valdant Mengu–Timūriui (1266–1282 m.) Aukso Orda juridiskai įtvirtino savo nepriklausomybę nuo Mongolų imperijos. Viena iš tokių priemonių buvo monetų su Mengu–Timūro vardu kaldinimas. Prieš jį valdė chanai (Batu ir Berke) dar kaldino monetas su aukščiausiu kaganu atvaizdais. Aukso Ordos tapimas nepriklausoma valstybe atsispindėjo ir kituose chano veiksniuose. 1267 metais Mengu–Timūras pirmasis iš chanų suteikė jarlyką rusų dvasininkijai, taip išlaisvindamas ją nuo daugelio prievolių ir sudarydamas sąlygas stačiatikiams plėtoti savo religiją ir cerkvei atgimti. Iš jo jarlyką gavo ir Genujos pirkliai, įkūrę Kryme savo koloniją. Išliko chano jarlykas, išduotas didžiajam kunigaikščiui Jaroslavui dėl vokiečių pirklių saugių kelionių iš Rygos per Novgorodą į Aukso Ordą.

Glaudžių ryšių su minėtais pirkliais sukūrimas prisidėjo plėtojant prekybą, suvaidino svarbų vaidmenį kultūriniuose mainuose tarp Rytų ir Vakarų. Mengu–Timūras siekė apsaugoti karavaninės prekybos kelius Rytuose ir netgi dėl šito kariavo su kitais Čingizidais.

1269 metais visiems Mongolų imperijos ulusams įvyko svarbus įvykis: prie Talaso upės buvo surengtas kurultajus, kurio metu pasiekta taika tarp Džučio, Ugedejaus ir Čagatajaus ulusų, patikslintos jų ribos. Taip pat, Mengu–Timūro siūlymu, sudaryta sąjunga tarp ulusų prieš Irano Chulaguidus, su kuriais Aukso Orda kariavo dar nuo chano Berke laikų. Ulusų nepriklausomybė nuo Karakorumo buvo įforminta juridiskai ir įtvirtinta bendru sutarimu.

Įtvirtinęs Aukso Ordos nepriklausomybę, Mengu–Timūras ėmėsi tvirtinti centrinę valdžią pačiame Džučio uluse. Šiuo tikslu 1277 metais jis drauge su rusų kunigaikščiais organizavo žygį prieš alanus (jasus). Derbentas, Madžaras ir naujai chano pastatytas Dediakovo miestas tapo Džučidų atramos taškais Kau-

kaze. Be pergalės prieš alanus ir čerkesus, Mengu–Timūras organizavo dar keletą sėkmingų žygių, tuo sutvirtindamas tiek vidinę, tiek išorinę valstybės padėtį.

Mengu–Timūro valdymo metais Aukso Orda tampa galinga šalimi, turinčia stiprius prekybinius ir kultūrinius ryšius dideliuose Europos ir Azijos plotuose.

Kieno valdžia buvo aukštesnė nei chano?

Aukso Ordoje stipriu ir įtakingu ulusbeku (vietininku) buvo murza Nogajus, dar pradėjęs tarnybą valdant chanui Berke. Dėl didelės patirties ir gabumų Nogajui buvo patikėti patys svarbiausi reikalai. Jis valdė milžinišką teritoriją, besitęsiančią nuo Dono iki Dunojaus, įskaitant Krymo stepes. Murza Nogajus turėjo didelės įtakos chanams – Berke, Mengu–Timūriui, Tuda–Mengu, Tula–Buga. Dėl Tula–Bugos jaunystės murza Nogajus nepripažino jo valdžios ir praktiškai tapo nepriklausomu valdovu. Nesutarimai tarp Nogajaus ir Tula–Bugos sustiprėjo tada, kai grįžtant iš žygio į Vengriją murza su savo kariuomene atsiskyrė nuo chano neatsiklausęs jo leidimo. Chanas po to nuklydo nuo kelio ir vos nežuvo pūgoje. Murza ne geriau pasielgė ir Achmed–Baskako savivalės prie Kursko atveju. Kuomet Tula–Buga paskelbė Achmedui nuosprendį, Nogajus užstojo „nuskriaustą“, taip galutinai sugadindamas santykius su chanu.

Šalia chano Tula–Bugos buvo Nogajaus informatorius, kuris pranešinėjo savo valdovui apie kiekvieną chano žingsnį. Murza prisidėjo prie provokacijos, atvedusios prie valstybės perversmo, organizavimo. Chanas ir jo bendražygiai buvo nužudyti, o į sostą pasodintas Mengu–Timūro sūnus Tokta (1291 m.). Neapsiribodamas tuo Nogajus per savo

žmoną Beilun pasiekė, kad Tokta susidrotų su visais valdininkais, kurie valdant Tula–Bugai n e l a b a i gerai sutarė su murza. Atsikratęs p r i e š ū , Nogajus ėmė gyventi ne prasčiau už patį chaną.

Mirza Nogajus, dail. Rušam Šamsutdinov.

Jo valdos tapo beveik atskira valstybe. Matydami Nogajaus pakilimą, kiti didikai ėmė sekti jo pavyzdžiu. Jie ėmė daugiau rūpintis savo nei valstybės reikalais. Tada atsirado pirmieji skilimo požymiai, vėliau atvedę prie valstybės suirimo ir savarankiškų chanatų atsiradimo jos teritorijoje.

Didysis kunigaikštis Dmitrijus, matydamas, kokią valdžią turi Nogajus, jo ėmė bijoti labiau nei paties chano. Kunigaikštis siūsdavo savo sūnų Aleksandrą su dovanomis į Sarajų pas chaną, bet kartu stengėsi įtikti ir murzai. Dmitrijaus brolis Andrejus pats norėjo tapti didžiuoju kunigaikščiu ir palenkė į savo pusę kitus rusų kunigaikščius. Vėliau jis nuvyko nusilenkti Nogajui, prašydamas pagalbos. Kai Andrejus kartu su kitais kunigaikščiais pradėjo karą prieš Dmitrijų, Nogajus nusiuntė Andrejui į pagalbą karo vadą Diudenį, chano Tokta brolių. Diudeniui pasiekus Perejaslavlį, didysis

**Uzbekchanas,
dail. Rušam Šamsutdinov.**

kunigaikštis Dmitrijus pabėgo iš miesto. Tuomet buvo užkariautas Muromas, Suzdalė, Vladimiras, Jurjevas, Ugličius, Kolomna, Maskva ir kiti mažesni miestai. Vėliau Diudenis užkariavo Tverę ir pasuko Novgorodo link. Nenorėdami bandyti likimo novgorodiečiai sutiko chano karvedį su brangiomis dovanomis ir išreiškė visišką paklusnumą. Diudenis, paskyręs Andrejų Novgorodo kunigaikščiu, grįžo pas Nogajų.

Mengu–Timūro žmona Čeček buvo protinga moteris, esant gyvam vyrui ir po jo mirties ji užsiiminėjo svarbiais valstybės reikalais. Tikriausiai ji pasipriešino Nogajaus iškilimui ir jo neproporcingai išaugusiam apetitui. Jos priešai perdavė tai murzai, ir šis, sulaukęs tinkamos progos, paliepė nužudyti ją (1294 m.). Šis įvykis sukėlė didelį chano nepasitenkinimą, ir jis nusprendė nubausti moters žudikus. Sužinoję chano planus, nužudymo dalyviai pabėgo į Nogajaus stovyklą.

Chanas Tokta pareikalavo išduoti bėglius, bet galingasis murza atsisakė tai padaryti. 1298 metais Tokta surengė žygį į Nogajaus valdas, bet murza, surinkęs du šimtai tūkstantinę kariuomenę, nugalėjo jį nuožmiame mūšyje. Greičiausiai tai buvo pirmasis susidūrimas, kai Aukso Ordos valdovai vienas prieš kitą pakėlė kardą.

Neilgai trukus, tarp Nogajaus šalininkų kilo rimti nesutarimai. Tuo nusprendė pasinaudoti Tokta, kuris surinko kariuomenę prieš nepaklusnų priešą. Šį kartą (1299 ar 1300 m.) Nogajaus pajėgos buvo visiškai sumuštos, o jis pats nukautas. Chanas Tokta paėmė daugybę belaisvių, kurių dauguma buvo išvežta į Egiptą ir parduota į vergiją.

Nogajus turėjo tris sūnus – Džeke, Teke ir Turajų, tarp kurių prasidėjo kova dėl

tėvo palikimo, atvedusi brolius prie žūties. Po Džeke mirties (1302 m.) Nogajaus valdos atiteko chanui Tokta, kuris šioms valdoms valdyti paskyrė savo ulusbekus.

Aukso Orda galybės zenite

Po chano Tokta mirties (1312 m.) Aukso Ordos valdovu tapo Mengu–Timūro anūkas trisdešimtmetis Uzbekchanas, kuris pasižymėjo lanksčiu protu ir ypatingu religingumu. Jis daug nuveikė, kad islamas įsitvirtintų Aukso Ordoje. Būtent jam valdant islamas tapo Aukso Ordos valstybine religija, nors ir kiti tikėjimai buvo globojami. Chanas Uzbekas buvo labai populiarus tarp savo pavaldinių, valdė sąžiningai ir protingai. Jo valdymo metais Aukso Orda imta vadinti Uzbeko šalimi. Chano Uzbeko kariai daug kartų žygiavo į Azerbaidžaną ir Charosaną, kur kovėsi su Chulagu palikuonimis. Dėl to tų kraštų gyventojai buvo pavadinti uzbekais – chano Uzbeko pavaldiniais, o vėliau pagal tradiciją šį vardą gavo ir Syrdarjos, Amudarjos bei Ferganos gyventojai.

Kai chanas Uzbekas atsisėdo į sostą, tarp Tverės ir Maskvos kunigaikščių vyko nuožmi kova dėl Novgorodo valdymo. Rodydami savo nuolankumą, į Sarajų vienas po kito vyko rusų kunigaikščiai. Atvyko ir Tverės kunigaikštis Michailas, kuris apskundė Maskvos kunigaikštį Georgijų.

Michailas, Sarajuje priimtas pagarbiai ir praleidęs ten dvejus metus, iš chano Uzbeko gavo jarchyką valdyti Tverę ir išvyko į tėvynę.

Dėl Michailo skundo Georgijus buvo iškviestas į Ordą pasiaiškinti. Kunigaikštis pačiam chanui, jo šeimai, ir didikams atvežė gausybę prabangių dovanų. Visą ten praleistą laiką jis stengėsi sumenkinti Tverės kunigaikštį Michailą ir prašė sau malonės būti didžiuoju kunigaikščiu. Galų gale jis pasiekė savo – iš chano Uzbeko gavo jarchyką, leidusį jam valdyti. Chanas Georgijų, vadovaujamą karžygio Kaugadi, išsiuntė į Vladimirą, o iš Michailo jarchykas buvo atimtas.

Sužinojęs tai, Michailas su savo ka-

**Mongolas su arkliu,
viduramžių persų piešinys.**

Sveikiname!

Sveikiname Panevėžio totorių bendruomenės pirmininką **Islama Bogatovą**, sulaukus garbingo 65 metų jubiliejaus.

Linkime Jums, gerbiamas Islamai, stiprios sveikatos ir neblėstančios energijos dar ilgus metus. Šilumos ir santarvės Jūsų namams.
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Sveikiname Panevėžio totorių bendruomenės narę **Rožą Jevlanovą**, šešiasdešimtmečio progą.

Linkime Jums sėkmės, daug laimingų gyvenimo metų ir prasmingo darbo totorių tautos labui.
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

riuomene išjojo prieš grįžtančius iš Ordos Georgijų ir Kaugadi. Negausus Georgijaus būrys buvo priverstas pasiduoti. Kaugadi ir jo kariai bei Georgijus su žmona Agafja, išvežta iš Sarajaus, tapo belaisviais. Netrukus kunigaikštis Michailas Kaugadi paleido su dovanomis ir paprašė papasakoti chanui Uzbekui apie savo nekaltumą bei paaiškinti, kad Georgijų užpuolė dėl šmeižto. Kol keliauninkai buvo nelaisvėje, netikėtai mirė Georgijaus žmona Agafja. Tame Georgijus išvelgė kunigaikščio Michailo darbą ir ant jo nusiuntė dar vieną skundą. Reikalui išaiškinti Michailas ir Georgijus buvo iškviesti į Ordą. Georgijus visokeriopai kaltino Michailą. Veikdamas chaną per Kaugadi, jis viską darė, kad atsikratytų konkurento. Michailas buvo nubaustas mirties bausme, o Georgijus, gavęs iš Uzbeko jarchyką, išvyko į Vladimirą.

1325 metais į Sarajų atvyko ir kunigaikštį Georgijų apskundė Dmitrijus – nužudytojo Tverės kunigaikščio Michailo sūnus. Jis taip įtikinamai papasakojo apie vėlionio tėvo ištikimybę chanui ir kunigaikščio Georgijaus klastą, pradžiusią jo tėvą, kad chanas Uzbekas buvo sukrėstas. Tai, ko gero, ir suvaidino lemiamą vaidmenį, kad Dmitrijus netrukus buvo patvirtintas Tverės kunigaikščiu.

(Bus daugiau)

Iš rusų kalbos vertė Adas Jakubauskas

Totorių ir turkų papročiai (Gimimas, vedybos, mirtis)

Domas DEDINAS ir Pavelas ROGOVIČ

Vilniaus universiteto lietuvių filologijos ir užsienio (turkų) kalbos specialybės IV kurso studentai

(Pabaiga, pradžia 2(85), 3(86) numeruose)

Laidotuvės

Vienos įdomiausių pasaulyje yra Lietuvos totorių laidotuvių apeigos. Sunkiai sergantį musulmoną giminių prašymu prieš mirtį aplanko mula ir prie lovos skaito trumpas maldas imanus (arab. iman – tikėjimas, tikėjimo išpažinimas). Mirusiajam (mietui, iš arab. majt ir osm. majt – miręs) giminės uždengia akis ir šarvoja palaikus kambaryje ant šieno, uždengia juos paklode. Tą pačią arba kitą dieną kūną įsupa į naują baltą drobę, vadinamą savanu (arab. savan – vieta, kur saugomi drabužiai, spinta). Po drobe deda nedidelį popieriaus ritinį su maldų tekstu. Toks ritinys vadinamas dalavary arba dvaraly (osm. duarlar – maldos iš arabų dua). Jis dažnai skiriamas vyresnio amžiaus velioniui, mat jį gali gauti tik žmogus be nuodėmių, o senesnieji po išpažinties neturi daug progų nusidėti (Janušai). Dalavarai surašomi raudonu, iš šafrano pagamintu rašalu, palaikus guldo ant mažų medinių neštuvų keturiomis kojomis (arab. tabut, paprastai tokie gultai laikomi mečetėse), uždengia žalios, rečiau tamsiai mėlynos arba juodos spalvos gelumbės drobule. Pagal Korano taisykles veidas taip pat uždengiamas, kad išvengtų stambeldystės. (Po laidotuvių drobulė paprastai atitenka mečetei patiesti ant grindų arba dovanojama imamui. Drobulės kampe įrašoma mirusiojo vardas ir pavardė. Ant gelumbės uždengtos velionio krūtinės dedamas Koranas arba chamailas, t. y. maldaknygė.

Visą naktį prie palaikų kas nors budi, kalbėdamas maldas, sklindant neryškiai žvakių šviesai. Juo turtingesnė mirusiojo šeima, tuo daugiau žmonių atlieka šį ritualą. Meldžiasi tik vyrai. Paprastai kviečiamas nepasiturintis totorius, kuriam už tai sumokama. Kartais visą naktį prie mirusiojo meldžiasi mula. Apsilankantieji ant velionio sudeda skareles, kuriose surišti pinigai maldininkams sumokėti. Laidoja antrąją arba trečiąją dieną. Prieš palydint palaikus į kapines ateina laidojimo apeigų kulminacija, kalbamos maldos, vadinamos deur, devur (arabų davr – maldos už velionio praleistas dienos maldas bei Ramazano mėnesio pasnika). Iš abiejų neštuvų pusių su velionio palaikais susėda totoriai ir gieda Koraną, iš rankų į rankas perduodami Korano dalis (sufras) arba visą šventąjį raštą, per vidurį perrištą gabalu audeklo. Malda trunka beveik valandą. Besimeldžiantieji prisiima velionio

nuodėmes. Pasiturinčiuose namuose seniau deurą kartu su mula atlikdavo 12–14 vyrų. Jiems pasistiprinti pateikdavo sytą – vandenį su medumi. Maldai pasibaigus šeimininkas arba kuris namiškis atneša dubenį, kumhaną (tiurk. kumghan) – sklidiną vandens ašotį ir rankšluostį. Visi raudotojai virš dubens plauna rankas ir šluostosi jas rankšluostčiu.

Pamaldu dalyviai ir giminės kviečiami į šalia esančias patalpas „vakarienei“, tai kažkas panašaus į krikščionių šermenis. Kartais, priklausomai nuo aplinkybių, šermenys ruošiami po laidotuvių.

Šeiminkė svetimiems kaip sadogą dalina bandeles, džaimą arba chalvą. Chalvą šermenyse dalina ir kitos tiurkų tautos: kirgizai, kazachai, Anatolijos turkai. Čia įžiūrimos šamanizmo liekanos.

Pasibaigus šermenims tą pačią dieną vyksta laidotuvės. Susirinkusieji gieda maldas už mirusiojo sielą, vadinamas jansen (arab. ja sin – 36 suros pavadinimas), po to imamas, sukalbėjęs dua (arab. paprastai išlydėjimo dua), klausia susirinkusiųjų: „Ar atleidžiate mirusiajam skriaudas ir kaltes?“ Visi vienu balsu atsako: „Ponas Dievas teatleidžia“, ir atsisveikina su velioniu. Vieni bučiuoja gelumbe uždengtą kaktą, kiti velioniui „duoda seliamą“, padėdami ranką ant jo širdies.

Jei gyvenvietėje yra mečetė, išnešę palaikus iš namų prieš ją pastato neštuvus. Mečetės kieme mula sugieda dženazie namaz (arab. – palaikai, lavonas, laidotuvės; persų kalba – malda), kurio reikalauja Abu Hanifos teologinė mokykla. Lietuvos totoriai, priklausantys šiai krypti, laidojimo apeigas atlieka šalia mečetės. Tačiau kai kuriose vietovėse neštuvus su mirusiojo palaikais įneša į mečetės vidų ir kalba maldą aule, avle (turk. oghle). Tai būdinga musulmonams, kurie laikosi Muhamedo ibni Idris al šafi VIII a. po Kr įkurtos kitos teologinės mokyklos principų. Šis smulkus, tačiau įdomus faktas rodo, kad kartu su ateiviais kipčiakais, išpažįstančiais Hanifos pakraipos islamą, Lietuvoje galėjo atsirasti šafiitų. Abu Hanifos krypties šiuo metu priklauso Turkijos, Turkestano, Indijos, Kinijos musulmonai sunitai, šafiitų mokyklai – Arabijos, Egipto, Palestinos, Dekano, Afrikos rytų pakrantės, Ceilono, Indijos salų sunitai. Šafiitų tikėjimo tikrai turėjo išlikti Lietuvos totorių tikėjime.

Pasibaigus laidojimo pamaldoms, mirusysis laidojamas čia pat mečetės kieme, kuriame yra kapinės. Jei gyvenvietė netu-

ri mečetės, o kapinės yra keli kilometrai už miesto arba kaimo, laidotuvių eisenos priešakyje žengia imamas arba muedzinas. Musulmonų rytuose imamas eina paskui velionį, vadinasi, šiuo atveju Lietuvos totoriai perėmė krikščioniškus papročius. Imamui iš paskos arklys traukia vežimą, kuriame ant šiaudų arba šieno galva į arklių guli mirusysis, visuomet uždengtas drobule. Paskui vežimą eina giminės, kaimynai, draugai. Vainikų nededa, tačiau kartais jų pasitaiko (vėliau jie kabinami mečetėje moterų pusėje, seniau juos dėdavo ant karsto). Tą taip pat perėmė iš krikščionių.

Kapinėse, vadinamose miziar arba zirec (arab.), virš iškastos duobės vėl skamba mulos ir parapijiečių, atmintinai mokančių Korano šventąsias giesmes, giedamos maldos (giedota ir pakeliui į kapines). Keturi totoriai naujais nenaudotais rankšluosčiais arba drobės atraizomis nuleidžia palaikus į duobę. Po laidotuvių šie rankšluosčiai atitenka vargšams arba tiems, kurie laidojo kūną. Paprastai iškasama gili kapo duobė, jos dugnas išklojamas lentomis. Tuo pat metu keturi vyrai, laikydami virš duobės gelumbę, kalba maldą tabarekkelezi (arab. tabarekalazi). Mirusįjį guldo į kapą galva į vakarus, kad paskutinio teismo dieną, kai pašauks arkangelo Izraelio trimitas, žmogus, pakilęs iš kapo galėtų eiti tiesiai į rytus. Užpilant kapą mirusiojo artimieji stengiasi neparodyti jaudinimosi, tik už jo sielą gieda hasienį arba graudžias maldas, kurių melodija artima baltarusių liaudies dainoms. Supylę ant kapo pailgą žemės kauburį, apjuosia jį smulkiais akmenėliais, ties galva ir kojoms deda po didelį akmenį. Mula pašlaksto kapą vandeniu iš buteliuko, vėl meldžiasi ir tam tikru momentu liepia susirinkusiems pasitraukti nuo kapo 40 žingsnių. Tačiau pats pasilieka, gieda maldas iš Korano, klausinėja mirusįjį, duoda patarimus pomirtinei kelionei ir sukalba maldą lalkyn (arab.). Totoriai tiki, kad skirtą akimirką mirusįjį aplanko angelai. Dėl to kapas turi būti toks, kad velionis galėtų atsistoti. Po kurio laiko visi grįžta prie kapo ir mirusiojo giminės dalija tradicinę sadogą – bandeles bei sytą.

Laidotuvės Turkijoje. Visuomeninis gyvenimas yra pilnas įvairių tikėjimų, papročių, apeigų ir ceremonijų, o ypač tai būdinga kaimo vietovėms, kur mirties atvejis sustiprina bendruomenės vieningumą ir bendruomenės paramą mirusiojo

šeimai.

Mirtis suprantama kaip kūno fizinė mirtis ir tolesnis išlaisvintos sielos egzistavimas. Dažnas mirties minėjimas ir pats jos faktas sukelia savotišką baimę, su tuo yra susiję tai, kad kai kurie reiškiniai, kaip antai meteorologiniai veiksniai (žvaigždės kritimas, griaustinis, sezoniniai vėjai ir t.t.), gyvūnų garsai ir judėjimas (šuns staugimas, apuoko ūkavimas, labai ankstyvas gaidžio giedojimas ir t.t.), matyti sapne daiktai (karstas, vestuvinė suknelė, vestuvės, kupranugaris, namų griūtis, danties iškritimas, svogūnas, pipiras), daiktų ir įrankių padėtis (apversti batai, atviros žirkklės, lubų braškesiai ir t.t.), numirėlio padėtis (suriestas sprandas ir panašiai), fiziologiniai ligonio pasikeitimai (odos geltonumas, apetito atsiradimas ir prapuolimas, akių sąstingis ties vienu tašku) laikomi pirmaisiais mirties požymiais ir todėl žmonės stengiasi išvengti tokių nevalingų reiškinių. Pavyzdžiui, išgirdus pirmalaikį gaidžio giedojimą arba jei sapnuojamas baisus sapnas, namuose yra ruošiamas maistas ir dalinamas vargšams, pasakojami sapnai tekančiam vandeniui, jei nėščia moteris ar moteris su vaiku miega, kai nešamas velionis, tai juos tuoj pat pažadina. Namuose, kur guli velionis, ištuštinami visi indai su vandeniu, o kada velionį neša iš namų, paskui jį yra šluojamos grindys, apverčiamas indas, kuriame buvo šildomas vanduo apiplovimui.

Visada stengiamasi palengvinti mirštančio žmogaus mirtį. Todėl dažnai yra paaimama pagalvė iš po mirštančiojo galvos. Į burną įpilama vandens, prie mirštančiojo niekada garsiai neraudama, kviečiami tolimi giminės. O jei nepavyksta pakviesti šių giminių, tai šalia mirštančiojo dedami daiktai, priklausantys jiems arba jų fotografijos, kviečiamas žmogus arba šventikas, mokantis skaityti šventąjį Koraną.

Po mirties velionį deda ant matraco, kuris guli ant grindų, jis vadinamas „ramybės matrasu“. Apatinis velionio žandikaulis pririšamas prie galvos, kojos surišamos viena su kita (už kojų nykščių). Jei žmogus mirė naktį ir yra laukiama atvykstant tolimo giminių, tai laukiama, kol jis atvyks. Ilgiausiai laukiama 14-15 val. (jei mirtis įvyko naktį, tai laukiama iki kitos dienos pietų, jei ryte – tai iki artimiausio namazo).

Belaukiant atvykstančio tolimo giminių ant velionio dedamas geležinis svoris, kad kūnas neištintų. Velionis niekada nepaliekamas vienas. Žinia apie kieno nors mirtį perduodama iš mečetės garsiakalbio. Skaitoma sela. Po to seka veiksmai, kurie lengvina sielos kelią į kitą pasaulį. Taip pat manoma, kad šie veiksmai apsaugo gyvuosius nuo

neigiamo mirties poveikio.

Velionio palydėjimas į kitą pasaulį prasideda nuo apiplovimo, kuris atliekamas pagal tam tikras taisykles, o vėliau velionis yra sukamas į savaną. Velionę apiplauna moterys, velionį - vyrai. Apiplovėjai turi būti patyrę šio reikalo žinovai. Kaimuose apiplovimas atliekamas namuose arba sode ant apiplovimo stalo. Išskyrus apiplovėjus, šioje procedūroje niekas kitas daugiau nedalyvauja. Kai kuriuose Turkijos rajonuose ant velionio yra pilamas puodukas vandens, tai reiškia vieno su kitu atsiveikinimo aktą. Miestuose tai atliekama tam specialiai skirtose vietose, kapinėse. Savanas visada būna baltas. Moteriškas savanas susideda iš didesnio kiekio dalių negu vyriškas. Paprastai, kai sukama į savaną moteris, ten dedama chna, taip pat „damasko juodukė“, pilamas rožių vanduo, vanduo zemzem ir t.t.. Tam, kad išvengtų blogo kvapo, kambarį pasmilko smilkalais. Po suvyniojimo karste arba ant neštuvų nešamas velionis į vietą, kur bus atliekama „cenaze namazi“ (velionio malda). Malda skaitoma kapinių arba mečetės kieme, kur moterys paprastai nedalyvauja.

Po maldos karstas nešamas į kapavietę. Kapas iškasamas iki atnešant velionį į laidojimo vietą. Dažniausiai moterų kapai būna gilesni už vyrų, o Anatolijoje randama daug kapaviečių, kur buvo laidojama įvairiausiai būdais. Tai lėmė didelė civilizacijų kaita šiame regione. Tai buvo atliekama taip: velionis buvo nuleidžiamas į žemę kubiniame karste, skrynioje, sarkofage, gali būti keli mirusieji suguldyti akmeniniuose skyriuose vieni virš kitų. Šiomis dienomis iškasamas lygus kapas arba iškasama viena kapo pusė ir velionis įleidžiamas gulinėja poza. Pakastą vietą, kur dedamas velionis, uždengia lentomis, plytomis ar čerpėmis ir užpila kapą žeme. Laidojama paprastai be karsto. Po laidojimo šventikas arba mokantysis skaito „telkiną“. Tikima, kad „telkinas“ padeda velioniui kitame pasaulyje. Tam, kad užbaigtų viršutinę kapo dalį, laukia, kol nusės šviežiai užbarstyta žemė. Paprastai laukiama ne ilgiau nei vienerius metus ir prie galvos ir kojų arba tik prie galvos dedamas kapo akmuo. Akmuo gali būti iš medžio, akmens, betono, o pastaruojų metu - ir iš marmuro. Kapinės būna bendros, bet yra ir šeimų teritorijos ar šeimos kapinės. Prie kapo dedamas indas su vandeniu arba sodinamos gėlės. Galvos pusėje sodinami medžiai (pušis, ažuolas, klevas ir t.t.). Akmuo dekoruojamas, rašomas mirusiojo vardas ir pavardė, gimimo ir mirties metai, o kartais ir literatūrinio pobūdžio frazės.

Po to, kai velionis palaidojamas, kapinėse arba velionio namuose artimieji sako užuojautos žodžius šeimos nariams. Dar

kurį laiką po laidotuvių tęsiasi vizitai, per kuriuos užjaučiama dėl velionio mirties. Kaimuose egzistuoja tradicija, kai velionio namuose 2-3 dienas neruošiamas maistas, jį atneša kaimynai. Vėliau trečią, septintą, keturiasdešimtą, penkiasdešimt antrą dieną ir sukakus metams po velionio mirties yra rengiamos apeigos paminėti velioniui. Tikima, kad per šias dienas velionis išgyvena įvairias permainas. Labiausiai paplitęs įsitikinimas, kad keturiasdešimtą ar penkiasdešimtą dieną po mirties velionio audiniai atsidalija nuo jo kaulų, todėl tikima, kad bet kuris veiksmas gali palengvinti velionio skausmą, taip pat manoma, kad religinės apeigos šiomis dienomis patenkina pomirtinius velionio poreikius ir apsaugo gyvuosius nuo blogio. Ypatingomis dienomis (trečią dieną po mirties, septintą dieną po mirties, keturiasdešimtą dieną po mirties, švenčių dienomis, ketvirtadieniais ir t.t.) ruošiami ir dalijami chalva arba pyragai, tikima, kad paruošto maisto kvapas pasiekia ir velionį. Vienas iš metodų, kuris padeda nuraminti mirusiojo sielą anapusiniame pasaulyje, yra žinomas kaip mokestis už nuodėmes, aukojimas, skolų sumokėjimas ir t.t. (egzistuoja daug pavadinimų, tačiau tai yra vienas ir tas pats veiksmas).

Velionio daiktai (rūbai, batai ir t.t.) išskyrus kai kuriuos, kurie paliekami kaip atminimas namuose, išdalijami vargšams, o netinkami yra sudeginami.

Kaime, kur šią dieną yra miręs žmogus, netgi vykstant vestuvėms, nenaudojami muzikiniai instrumentai. Kitomis dienomis turi būti gaunamas velionio šeimos leidimas. Šios tradicijos paprastai laikomasi sodybose ir kaimuose, kur yra artimi ryšiai tarp gyventojų. Sielvartas, išgyvenamas dėl artimo žmogaus mirties, yra reglamentuojamas tradicinės normos ir tęsiasi nuo keturiasdešimt dienų iki dvejų metų. Šiuo metu artimieji turi susilaikyti nuo linksmybių ir nenešioti naujų rūbų. Kai kuriose vietovėse vyrai nesiskuta dvi savaites. Dainuojamos gedulingos raudos. Jei velionis buvo jaunas, tai gedulas būna ilgesnis.

Egzistuoja tikėjimas, kad velionio siela klajoja po apylinkes ir kartais užėina į savo namus. Čia pamačiusi, kad jos garbei kažkas yra daroma, džiaugiasi, kai nieko dėl jos nedaroma – liūdi. Kapai lankomi prieš šventes arba švenčių dienomis, tuo metu deginamos žvakės, taip pat dalijami saldainiai, kiti saldumynai ir pinigai. Šitai baigiasi viskas, kas susiję su laidotuviemis. Žmogus miršta, yra palydimas į paskutinę kelionę, o pasaulis sukasi toliau – vėl kažkas gimsta, veda, miršta...

¹ Azanas – arab. kvietimas į maldą

Istorijos puslapiai**PETERBURGO TOTORIŲ
BENDRUOMENEI – 300 METŲ**

1703 metais gegužės 16 dieną Nevos ištakose prasidėjo strategiškai svarbios tvirtovės „Sankt Peterburgas“ statyba. Pagal Petro I įsakymą į statybas atvyko tūkstančiai darbininkų, tarp kurių buvo daug totorių. Baigus statyti tvirtovę, daugelis totorių liko ten gyventi. Visi jie buvo musulmonai sunitai.

Totoriai gyveno bendruomenėmis: Kazanės, Mišarų (Nižnij Novgorodo ir Penzos), Kasimovo. 1869 metais Peterburge gyveno 2000 totorių, 1910 – 7300, dabar įvairiais duomenimis – daugiau nei 300 tūkstančių!

Iki revoliucijos totoriai buvo vežikai, statybininkai, odminiai, amatininkai, prekyviai. Visa prekyba su Persija, Kinija, Turkestanu buvo totorių rankose.

Totoriai buvo karininkai, kareiviai, Carinės armijos ir laivyno jūreiviai. Tarp jų buvo generolų, pulkininkų, diplomatų ir deputatų. Totorių eskadronas buvo Jos didenybės Jekaterinos Antrosios konvojaus dalis. Armijoje ir laivyne tarnavo musulmonų šventikai, musulmonams buvo sudarytos sąlygos atlikti namazą ir visas musulmoniškas apeigas.

1882 metais Sankt Peterburgo mu-

sulmonai kreipėsi į Vidaus reikalų ministeriją, norėdami gauti leidimą statyti mečetę. Tik 1906 metais buvo gautas leidimas įkurti komitetą mečetės statybai reikalingoms lėšoms rinkti. Leidimą įsigyti žemę caras Nikolajus II pasirašė Peterhofe 1907 liepos 3 dieną. Komitetas žemę įsigijo už Bucharos emyro skirtus pinigus. Už 312 tūkstančių rublių nupirkta 1150 kvadratinė sieksnių žemės. Paskelbus konkursą mečetei projektuoti, jį laimėjo architekto I. Vasiljevo ir inžinieriaus S. Kričinskio projektas, kurio įgyvendinimui vadovavo architektūros akademikas A. I. fon Gogenas. Mečetės kertinis akmuo padėtas 1910 metų vasario 3 dieną. Mečetė atidaryta 1913 metais, tačiau jos vidaus interjero darbai užtruko iki XX a. 20-ųjų metų. Mečetės minaretų aukštis – 48 metrai, pagrindinio kupolo aukštis – 39 m. Šventyklos ilgis – 45 m., plotis – 32 metrai. Į mečetę telpa iki 5 tūkstančių žmonių.

2004 metais Sankt Peterburge buvo užregistruotos dvi totorių bendruomenės, kurios vykdo aktyvią visuomeninę veiklą: „Tatarstan“ (prezidentas – R. Valijevas) ir „Nur – plius“ (pirmininkė M. Zaripova).

Totorių bendruomenių tikslai:

- Totorių kalbos, kultūros ir istorijos mokymas;

- Koncertų, parodų, muzikinių, religinių ir literatūrinių vakarų organizavimas, totorių jaunimo pažindinimas;

- Arabų ir tiurkų kalbų mokymas;

- Leidybinė veikla, musulmoniškos literatūros, laikraščio „Altyn Urda“ leidimas;

- Ryšių plėtra su Tatarstanu, Rusijos Federacija, NVS, Baltijos šalimis, Suomija, Lenkija, Vokietija ir kitomis užsienio valstybėmis, kuriose gyvena totoriai;

- Teisinės konsultacijos, totorių musulmonų interesų gynyba;

- Verslumo vystymas.

Peterburge kasmet organizuojama tautinė šventė „Sabantui“. Pažinčių klubas „Chanuma“ padeda tautiečiams rasti vieniems kitus, skelbdamas informaciją svetainėje www.tatarlar.ru, rengia pažinčių vakarus jaunimui ir vyresniajai kartai.

Susisiekti su bendruomene „Tatarstan“ galima adresu:

195426 Санкт-Петербург, а/я № 3,
tel/faksas: **525 35 74**

El. paštas: **TatarstanSpb@rambler.ru**

„LT informacija“

Totoriška virtuvė**MĖSA TOTORIŠKAI**

Virtą jautienos arba avienos mėsą supjaustome gabaliukais po 50 gramų. Bulvės verdamos nepjaustytos arba perpjautos pusiau. Į apvalų arba ovalinį metalinį indą ar keptuvę sudedame bulves, mėsą, ant viršaus užpilame totorišką daržovių padažą. Uždengiame ir pastatome ant viryklės arba

į orkaitę ir palaikome keletą minučių. Pateikiame karštą. Tokiu pat būdu gaminame totoriškai paruoštą višieną, antieną arba triušieną.

Totoriškas padažas

Morkas supjaustome griežinėliais, svogūną – žiedais, daržoves išverdame buljone. Baigiant virti įdedame druskos, pipirų, lauro lapų, sviesto arba lydyto sviesto ir palaikome ant ugnies dar 3 – 5 minutes.

Vienai porcijai: virtos mėsos – 100 g, virtų bulvių – 150 g. **Padažui:** 35 g. morkų, 35 g. svogūnų, 20 – 30 g. buljono, 10 g. sviesto, prieskonių ir druskos pagal skonį.

ČELPEK

Išplakame kiaušinius, įdedame cukraus, pieno arba grietinėlės, druskos, viską gerai išmaišome, kad neliktų cukraus kruopelių, įdedame miltų ir užmaišome tešlą. Tešlą supjaustome gabalėliais po 80 – 100 gr. ir iškočiojame iki 1,5 – 2 mm storio. Gautus paplotėlius kepame karštame lydytame svieste. Kepant, tešlai suteikiame formą kraštus suspaudžiant plonomis medinėmis lazdelėmis. Čelpek turi būti geltonos spalvos. Jam ataušus, pabarstome cukraus pudra ir pateikiame.

Vienam kg čelpeko reikia:

miltų (aukšč. rūš.) – 600g,

kiaušinių – 6 vien, pieno arba grietinėlės – 100g, lydyto sviesto – 450g, cukraus pudros 50g.

Gero apetito!

Lietuvių fotografai

Lietuvos totorių laikraštis

Redakcijos adresas:
Vytauto pr. 79-416, Kaunas

ISSN 1822-2072

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas
Leidėjas - Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyr. redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8-37-760816, El.p. galsit@delfi.lt

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ 8-5-2605869, mob.8-682-72328

Ats. sekretorius: Jonas Ridzvanavičius ☎ 8-37-736802, El.p. jonridz@ktu.lt

Lietuvių kalbos stilistė: Jūratė Čirūnaitė ☎ 8-37-227326

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. Tiražas - 500 egz.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.